

Світлана Миколок,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та соціальної роботи,
Західноукраїнський національний університет,
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, Україна,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8447-6409>

ЕФЕКТИВНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті здійснено комплексне теоретико-методологічне обґрунтування підходів до оцінювання ефективності соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю підвищення якості соціальних послуг у сфері захисту дітей, удосконалення системи соціального супроводу та формування об'єктивних критеріїв оцінювання його результативності в умовах реформування системи соціального захисту та децентралізації управління.

У роботі соціальний супровід розглянуто як цілісну, багаторівневу систему соціальної підтримки, що забезпечує соціальну адаптацію, психологічне благополуччя та інтеграцію дитини у суспільство. Визначено, що його ефективність не може оцінюватися виключно через кількісні показники, а потребує комплексного підходу, який враховує ресурсні, процесуальні та результативні аспекти соціальної роботи.

Обґрунтовано основні підходи до оцінювання ефективності соціального супроводу, зокрема ресурсно-інституційний, процесуально-управлінський та результативно-орієнтований. Підкреслено, що найбільш адекватним сучасним умовам є інтегрований підхід, який дозволяє поєднувати оцінку умов надання соціальних послуг, якості організації супроводу та реальних змін у життєвій ситуації дитини.

У статті систематизовано критерії ефективності соціального супроводу, до яких віднесено соціальний, психологічний, освітній, поведінковий, інституційно-організаційний та довгостроковий життєвий критерії. Їх застосування дає можливість здійснювати комплексну оцінку результативності соціальної роботи та виявляти напрями її удосконалення.

Запропоновано узагальнену модель ефективності соціального супроводу, що включає ресурсно-інституційний, процесуально-управлінський та результативно-особистісний рівні. Така модель дозволяє розглядати соціальний супровід як динамічну систему, орієнтовану на досягнення стійких позитивних змін у житті дитини.

Зроблено висновок, що підвищення ефективності соціального супроводу дітей-сиріт в Україні можливе за умови впровадження інтегрованих моделей оцінювання, посилення міжвідомчої взаємодії, розвитку професійних компетентностей фахівців та орієнтації на довгострокові результати соціальної підтримки.

Ключові слова: соціальний супровід, діти-сироти, ефективність, соціальна робота, соціальні послуги, критерії оцінювання, міжвідомча взаємодія.

Вступ та сучасний стан досліджуваної проблеми.

Питання ефективності соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні набуває особливої актуальності в умовах реформування системи соціального захисту, переходу до сімейно орієнтованих форм виховання та децентралізації управління соціальними послугами. Соціальний супровід у сучасному розумінні трактується не лише як сукупність окремих соціальних послуг, а як цілісна система міжвідомчої взаємодії, спрямована на забезпечення найкращих інтересів дитини, її соціальної адаптації та інтеграції у суспільство (Батарейна і Чижикова, 2024). Незважаючи на нормативно-правове закріплення механізмів захисту дітей-сиріт, практика їх реалізації залишається неоднорідною та характеризується різним рівнем ефективності у територіальних громадах (Безпалько, 2005; Польовик, 2025; Про затвердження..., 2022; Про деякі питання..., 2026). Це зумовлено як об'єктивними

чинниками – обмеженістю ресурсів, кадровим дефіцитом, нерівномірністю розвитку соціальної інфраструктури, так і організаційними проблемами, зокрема недостатньою координацією між суб'єктами соціальної роботи та відсутністю уніфікованих підходів до оцінювання результатів соціального супроводу. У цьому контексті особливої ваги набуває проблема визначення критеріїв ефективності соціального супроводу дітей-сиріт, оскільки саме від чітко сформованих індикаторів залежить можливість об'єктивної оцінки результативності соціальних послуг, корекції індивідуальних планів роботи та підвищення якості прийняття управлінських рішень у сфері захисту дітей.

Водночас сучасні наукові підходи до оцінювання ефективності соціального супроводу залишаються фрагментарними та недостатньо систематизованими. Це актуалізує потребу в узагальненні існуючих теоретичних підходів і практик, а також у формуванні ціліс-

ного бачення ефективності соціального супроводу як багатовимірного явища, що охоплює соціальні, психологічні, педагогічні та управлінські аспекти. Таким чином, актуальність дослідження ефективності соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визначається необхідністю вдосконалення системи соціального захисту, підвищення якості соціальних послуг та формування обґрунтованих критеріїв оцінювання результатів соціальної роботи з цією категорією дітей.

Проблематика соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є предметом міждисциплінарних наукових досліджень у галузях соціальної роботи, соціальної педагогіки, психології та публічного управління. У вітчизняній науковій традиції значний внесок у розроблення теоретико-методологічних засад соціального супроводу зробили О. Батіщева (Батіщева, 2007), І. Зверева (Зверева, 2003), А. Капська (Капська, 2011), Л. Міщик (Міщик і Демченко, 2013), Т. Семигіна (Семигіна, 2020) та ряд інших науковців, які розглядають соціальний супровід як комплексну систему професійної допомоги, спрямовану на забезпечення соціального функціонування дитини та її інтеграцію у суспільство. У працях зазначених авторів наголошується, що соціальний супровід повинен мати індивідуалізований характер і базуватися на принципах міжвідомчої взаємодії, безперервності допомоги та орієнтації на найкращі інтереси дитини. Особлива увага приділяється питанням формування життєстійкості дітей, розвитку їхніх соціальних навичок, а також створенню умов для успішної соціалізації в сімейному або наближеному до сімейного середовищі.

Окремі аспекти ефективності соціального супроводу дітей у складних життєвих обставинах висвітлюються у працях О. Карпенко (Карпенко, 2025), Н. Комарової (Комарова і Пеша, 2006), С. Харченко (Харченко, 2006), де підкреслюється необхідність поєднання психологічного, педагогічного та соціального компонентів роботи. Автори акцентують, що результативність соціального супроводу значною мірою залежить від рівня професійної підготовки фахівців, якості міжвідомчої координації та наявності чітких інструментів оцінювання потреб дитини. Водночас сучасні дослідження засвідчують, що категорія «ефективність соціального супроводу» залишається недостатньо операціоналізованою. У науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення її критеріїв, що призводить до різночитань у практичній діяльності соціальних служб. Частина дослідників акцентує увагу на кількісних показниках (охоплення дітей послугами, кількість кейсів), тоді як інші – на якісних змінах у життєвій ситуації дитини, рівні її соціальної адаптації та психологічного благополуччя. Крім того, у сучасних умовах реформування системи соціального захисту зростає увага до міжнародних підходів оцінювання ефективності соціальних послуг, зокрема до кейс-менеджменту, індикаторних моделей оцінки та результат-орієнтованого управління (Зверева, 2003; Комарова, 2006; Семигіна, 2020). Однак їх імплементація в українську практику залишається частковою і по-

требує подальшої адаптації до національного контексту.

Таким чином, аналіз наукових джерел свідчить про наявність значного теоретичного підґрунтя дослідження соціального супроводу дітей-сиріт, однак водночас виявляє недостатню розробленість саме проблеми оцінювання його ефективності, що зумовлює необхідність подальшого наукового осмислення та формування цілісної системи критеріїв.

Мета та завдання. *Метою статті* є теоретичне обґрунтування підходів до оцінювання ефективності соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні, а також визначення основних критеріїв та напрямів підвищення його результативності.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких *завдань*:

- проаналізувати сутність соціального супроводу як форми соціальної роботи;
- визначити підходи до оцінювання його ефективності;
- окреслити основні критерії результативності соціального супроводу;
- сформулювати напрями підвищення ефективності соціальної підтримки дітей-сиріт.

Соціальний супровід дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні доцільно розглядати не як окрему соціальну послугу або сукупність розрізнених заходів, а як цілісну, багаторівневу та міжвідомчу систему соціальної підтримки, що функціонує у межах державної політики захисту прав дитини. У сучасному науковому дискурсі соціальний супровід поступово набуває ознак інтегративної моделі, яка поєднує соціальну, психологічну, педагогічну та управлінську складові, забезпечуючи комплексний вплив на життєву ситуацію дитини (Батіщева, 2007; Дуля та ін., 2025; Карпенко та ін., 2025; Комарова, 2014; Міщик, 2016).

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження стали загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Методи аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення використано для опрацювання наукових праць і нормативно-правових документів, що регламентують соціальний супровід дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Метод систематизації застосовано для виокремлення й класифікації критеріїв оцінювання ефективності соціального супроводу. Системний, структурно-функціональний і теоретичного моделювання методи дали змогу обґрунтувати інтегровану модель оцінювання ефективності соціального супроводу та визначити взаємозв'язки між її ресурсними, процесуальними й результативними компонентами.

Результати. Під кутом зору реформування системи соціального захисту в Україні соціальний супровід стає ключовим інструментом реалізації принципу найкращих інтересів дитини (Харченко, 2006). Його сутність полягає у створенні умов, за яких дитина-сирота чи дитина, позбавлена батьківського піклування, отримує не лише матеріальну або правову підтримку,

але й повноцінний супровід у процесі її соціалізації, розвитку особистості та формування життєвих компетентностей. Таким чином, соціальний супровід має не лише компенсаторний, але й стратегічно розвивальний характер (Про затвердження..., 2022; Деякі питання..., 2026). З функціональної точки зору соціальний супровід виконує низку взаємопов'язаних завдань. Спочатку запобігаємо проблемі, якщо не вдалося – діагностуємо наявну біду, далі залучаємо ресурси та безпосередньо допомагаємо (рис. 1).

Окремо слід виділити профілактичну функцію соціального супроводу, яка спрямована на запобігання вторинній травматизації дитини, соціальній дезадаптації, девіантній поведінці та повторному потраплянню у кризові життєві обставини. Саме ця функція набуває особливого значення в умовах трансформації системи соціальних послуг, коли акцент поступово зміщується з реагування на проблеми до їх попередження. Така випереджальна діяльність дозволяє вчасно нівелювати деструктивні чинники соціального середовища, які можуть спровокувати регрес у розвитку чи поведінці дитини. У практичній площині це реалізується через формування стійких копінг-стратегій, підвищення психологічної резильєнтності вихованців та розширення їхніх знань про власні права та обов'язки. Важливим аспектом превенції є також робота з мікрооточенням дитини, зокрема з прийомними батьками чи опікунами, задля недопущення міжособистісних конфліктів та відмов від виховання (Польовик, 2025; Семигіна, 2020). Завдяки системним профілактичним заходам мінімізуються ризики криміналізації, бродяжництва чи розвитку залежностей серед підлітків вразливих категорій. Зрештою, інвестиція зусиль у попередження криз суттєво зменшує навантаження на всю інституційну систему захисту дитинства, гарантуючи стабільність позитивних результатів.

Далі йде діагностична функція, яка передбачає комплексне оцінювання життєвих обставин дитини, визначення рівня її соціальної вразливості, психологічного стану та потреб у підтримці. Якісна реалізація цього завдання дозволяє фахівцям вийти за межі по-

верхневого аналізу та виявити приховані деструктивні чинники в мікрооточенні вихованця. Проведення глибокого скринінгу є першочерговим етапом, оскільки будь-яка помилка на стадії діагностики може призвести до обрання хибної стратегії інтервенції. При цьому особлива увага приділяється детекції психологічних травм, оцінці стану здоров'я та визначенню рівня безпеки дитини у конкретному довікллі (Карпенко, 2011; Семигіна, 2020). Отримані діагностичні дані стають базовою точкою відліку, відносно якої у майбутньому вимірюватиметься вся динаміка позитивних життєвих змін. Відтак, ця функція закладає надійний аналітичний фундамент, без якого неможливо побудувати індивідуальну траєкторію подолання кризи.

Наступною є координаційна функція, що забезпечує узгодження дій різних суб'єктів соціальної роботи – служб у справах дітей, центрів соціальних служб, закладів освіти, охорони здоров'я та органів місцевого самоврядування. Вона слугує головним інструментом подолання відомчої розрізненості, яка часто стає перешкодою на шляху до оперативного вирішення проблем дитини. Завдяки налагодженню чітких каналів комунікації кожен учасник процесу чітко усвідомлює межі своєї відповідальності та алгоритм взаємодії у кризових ситуаціях. Це дозволяє усунути дублювання функцій різними інституціями й суттєво економить часові та людські ресурси системи соціального захисту (Капська, 2011; Карпенко та ін, 2025; Семигіна, 2020). Окрім того, консолідація зусиль медиків, педагогів та правозахисників дає змогу розробити дійсно всебічний і збалансований план індивідуального супроводу вихованця. У підсумку, саме високий рівень міжвідомчої інтеграції гарантує, що жоден аспект життєдіяльності дитини-сироти не залишиться поза увагою відповідних фахівців.

Важливою є також супровідна функція, яка полягає у безпосередньому наданні соціальних послуг, консультуванні, психологічній підтримці та формуванні індивідуальних планів роботи з дитиною. Реалізація цієї функції передбачає тривалий та безперервний безпосередній контакт фахівця з вихованцем, що дозволяє

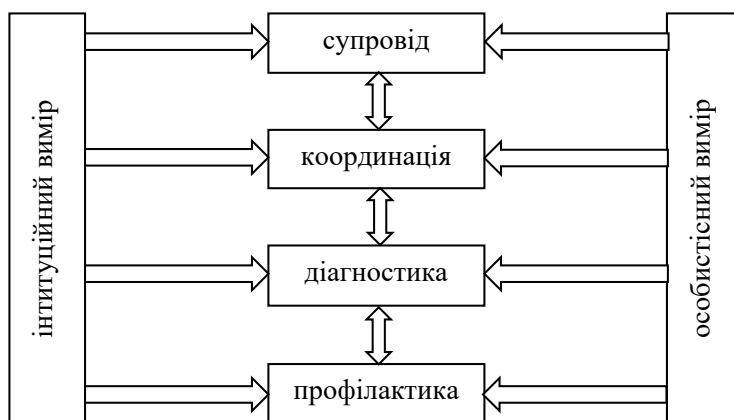

Рис. 1. Функціональне поле соціального супроводу

вибудувати глибокі довірчі взаємини. У межах цього процесу особлива увага приділяється індивідуальним консультаціям, спрямованим на подолання внутрішніх криз, страхів та наслідків деривації у дитини. Психологічний супровід допомагає мінімізувати деструктивні поведінкові прояви, сприяючи успішній адаптації особистості до нових умов проживання чи навчання. Водночас розробка персоналізованих дорожніх карт забезпечує гнучкість надання допомоги, яка може оперативіно змінюватися відповідно до актуальних потреб вихованця (Дуля та ін., 2025; Карпенко, 2011; Семигіна, 2020). Таким чином, саме супровідна діяльність трансформує теоретичні засади соціального захисту у практичні кроки, забезпечуючи дитині відчуття безпеки та стабільності.

Соціальний супровід також має виразний інституційний вимір, оскільки його ефективність значною мірою залежить від рівня організації соціальних інституцій, кадрового забезпечення, нормативно-правової бази та ресурсної спроможності територіальних громад (Безпалько, 2005; Брич і Миколук, 2019). У цьому контексті він слугує індикатором зрілості системи соціального захисту в цілому, відображаючи здатність держави забезпечити комплексну підтримку найбільш вразливих категорій дітей. Важливо підкреслити, що сучасний соціальний супровід дедалі більше набуває ознак індивідуалізованої моделі роботи, у межах якої кожна дитина розглядається як унікальний випадок із власною життєвою історією, потребами та ресурсами. Це потребує високого рівня професійної підготовки фахівців, застосування кейс-менеджмент підходів, а також постійного моніторингу динаміки змін у життєвій ситуації дитини (Зверева, 2003).

Таким чином, соціальний супровід дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є складною системою соціальної підтримки, яка поєднує інституційні, професійні та міжособистісні компоненти (рис. 2). Його ефективність визначається не лише обсягом наданих послуг, але й якістю міжвідомчої взаємодії, рівнем індивідуалізації допомоги та здатністю забезпечити довготривалі позитивні зміни у житті дитини.

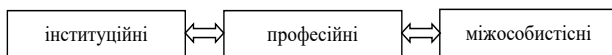

Рис. 2. Компоненти соціального супроводу

Перехід від комплексної структури підтримки до методології її вимірювання потребує чіткого визначення оціночних інструментів. Успішна реалізація зазначених компонентів безпосередньо залежить від наявності об'єктивних критеріїв, які дозволяють зафіксувати реальний стан соціального благополуччя вихованців. Проте відсутність єдиного уніфікованого підходу до моніторингу результатів часто ускладнює процес контролю за якістю надання допомоги. Це зумовлює необхідність детального вивчення наявних теоретико-методологічних засад, що застосовуються для аналізу діяльності соціальних служб. Відтак, виникає потреба змістити фокус дослідження з загальних організаційних

засад на специфіку вимірювання дієвості цих процесів у практичній площині.

Оцінювання ефективності соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є складним науково-практичним завданням, оскільки передбачає врахування не лише кількісних параметрів надання соціальних послуг, але й якісних змін у життєвій ситуації дитини. У сучасній теорії соціальної роботи ефективність розглядається як багатовимірна категорія, що відображає ступінь досягнення запланованих результатів, відповідність наданих послуг потребам дитини та стійкість позитивних змін у довгостроковій перспективі. У науковій літературі можна виокремити кілька базових підходів до оцінювання ефективності соціального супроводу, які відрізняються за методологічними акцентами та інструментами вимірювання.

Першим є структурно-ресурсний підхід, який зосереджується на оцінці умов надання соціального супроводу. У його межах ефективність визначається через наявність кадрових ресурсів, рівень професійної підготовки фахівців, фінансове та матеріально-технічне забезпечення соціальних служб, а також доступність інфраструктури (Брич і Миколук, 2019; Семигіна, 2020). Хоча цей підхід дозволяє оцінити потенціал системи, він не завжди відображає реальні результати роботи з дитиною. Другим слугує процесний підхід, який акцентує увагу на якості організації соціального супроводу. У цьому випадку оцінюються такі параметри, як своєчасність втручання, безперервність супроводу, рівень індивідуалізації допомоги, дотримання стандартів ведення випадку (case management), а також ефективність міжвідомчої взаємодії (Карпенко та ін., 2025). Цей підхід дозволяє виявити сильні та слабкі сторони організації роботи, однак не завжди відображає кінцевий соціальний ефект. Третім є результативний підхід, який у сучасних умовах набуває провідного значення. Його сутність полягає в оцінюванні фактичних змін у житті дитини, які відбулися внаслідок соціального супроводу (Лехолетова та ін., 2025). Йдеться про рівень соціальної адаптації, психологічного благополуччя, освітньої успішності, сформованості життєвих навичок, а також здатності до самостійного функціонування у суспільстві. Саме цей підхід найбільшою мірою відповідає логіці дитиноцентричної моделі соціальної політики.

Окремо у сучасній практиці набуває розвитку індикаторний (результат-орієнтований) підхід, який передбачає використання системи якісних і кількісних показників для вимірювання ефективності соціального супроводу. До таких індикаторів можуть належати: стабільність сімейного влаштування дитини, рівень повторного потрапляння у кризові ситуації, показники шкільної адаптації, рівень участі дитини у соціальному житті громади, а також суб'єктивна оцінка її благополуччя. Важливою тенденцією є також інтеграція міжнародних підходів оцінювання соціальних послуг, зокрема моделей case management та evidence-based practice, які передбачають поєднання індивідуального підходу до дитини з системним моніторингом результатів та прийняттям управлінських рішень на основі доказових

даних (Зверева, 2003; Польвик, 2025; Семігіна, 2020). Водночас адаптація цих моделей до українських умов потребує врахування специфіки соціально-економічного середовища, ресурсних обмежень та рівня розвитку територіальних громад.

Таким чином, оцінювання ефективності соціального супроводу є багаторівневим процесом, що поєднує ресурсні, процесуальні та результативні виміри. Найбільш перспективним є інтегрований підхід, який дозволяє комплексно оцінювати як умови реалізації соціального супроводу, так і його реальний вплив на життєву ситуацію дитини.

Практичне впровадження такого інтегрованого підходу вимагає розробки чіткої системи показників, здатних відобразити кожен із зазначених рівнів. Без належного інструментарію теоретичні виміри залишаються лише абстрактними категоріями, не придатними для реального моніторингу. Саме тому науковці та практики намагаються виокремити конкретні орієнтири, які б дозволили трансформувати складні процесуальні характеристики у зрозумілі індикатори успіху. Цей крок є фундаментальним для формування дієвої системи контролю, оскільки дає змогу відійти від суб'єктивних оцінок на користь верифікованих даних. Відтак, логічним продовженням аналізу є перехід від загальної структури оцінювання до безпосереднього формування його методологічного підґрунтя.

Визначення критеріїв ефективності соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є ключовим методологічним завданням, оскільки саме через систему критеріїв забезпечується можливість об'єктивного вимірювання результативності соціальної роботи, оцінки її якості та прийняття управлінських рішень щодо її вдосконалення. У сучасних умовах ефективність соціального супроводу не може бути зведена до одного показника, а повинна розглядатися як інтегративна багатовимірна характеристика (Карпенко та ін., 2025; Семігіна, 2020). У межах даного дослідження доцільно виокремити комплекс взаємопов'язаних критеріїв, які дозволяють оцінити соціальний супровід у різних площинах його реалізації. Передусім важливим є соціальний критерій ефективності, який відображає рівень соціальної адаптації дитини. Він охоплює ступінь інтеграції дитини у сімейне або альтернативне сімейне довкілля, якість її соціальних зв'язків, участь у житті громади, здатність до встановлення та підтримання соціальних контактів. Високий рівень за цим критерієм свідчить про успішну соціалізацію та зниження ризиків маргіналізації.

Не менш показовим є психологічний критерій, який характеризує емоційний стан дитини, рівень її психологічного благополуччя, стійкість до стресових ситуацій та наявність або відсутність проявів психологічної травматизації. В умовах соціального супроводу особливо важливим є зниження рівня тривожності, агресивності та формування базового відчуття безпеки, довіри до соціального середовища та дорослих.

Окремо слід виділити освітній критерій ефективності, який відображає рівень залучення дитини

в освітній процес, її навчальну успішність, мотивацію до навчання та розвиток когнітивних і соціальних компетентностей. Освіта в даному випадку є не лише як індикатор інтелектуального розвитку, але й як важливий ресурс соціальної інтеграції та подальшої життєвої самореалізації.

Важливу роль відіграє поведінковий критерій, який дозволяє оцінити наявність або відсутність девіантних проявів у поведінці дитини, рівень її соціальної відповідальності, здатність до дотримання соціальних норм та правил. Зниження рівня ризикованої поведінки є одним із ключових індикаторів успішності соціального супроводу.

Окремим блоком виступає інституційно-організаційний критерій, який відображає якість функціонування системи соціального супроводу на рівні інституцій. Він включає ефективність міжвідомчої взаємодії, своєчасність реагування на потреби дитини, рівень виконання індивідуальних планів соціального супроводу, а також узгодженість дій різних суб'єктів соціальної роботи.

Додатково доцільно виділити довгостроковий життєвий критерій ефективності, який характеризує стійкість досягнутих результатів у часі. Він відображає здатність дитини до самостійного функціонування після завершення активної фази соціального супроводу, її соціальну інтегрованість у доросле життя, рівень самостійності та життєвої компетентності.

Таким чином, система критеріїв ефективності соціального супроводу повинна мати комплексний характер і охоплювати соціальні, психологічні, освітні, поведінкові, інституційні та довгострокові виміри. Лише інтеграція цих критеріїв дозволяє отримати об'єктивну та повну картину результативності соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.

Усвідомлення необхідності такого багатоаспектного виміру зумовлює потребу в систематизації та структуруванні всіх виокремлених компонентів. Сама лише фіксація різнопланових параметрів без їхнього внутрішнього зв'язку не здатна забезпечити належної глибини аналізу діяльності соціальних служб. Для досягнення цієї мети науковці намагаються об'єднати розрізнені показники у єдину концептуальну архітектуру, що відображає логіку соціальної роботи. Такий крок дозволяє наочно продемонструвати взаємозалежність між наявним потенціалом системи та кінцевими життєвими змінами у долі дитини. Відтак, логічним кроком у дослідженні стає перехід від простого переліку вимірів до побудови конкретної теоретичної конструкції.

Узагальнення теоретичних підходів до оцінювання ефективності соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дозволяє запропонувати інтегровану модель його ефективності, яка поєднує ресурсний, процесуальний та результативний виміри. Така модель відображає системний характер соціального супроводу та дає змогу оцінювати його не як ізольовану діяльність окремих фахівців, а як цілісний механізм соціальної підтримки дитини (рис. 3).

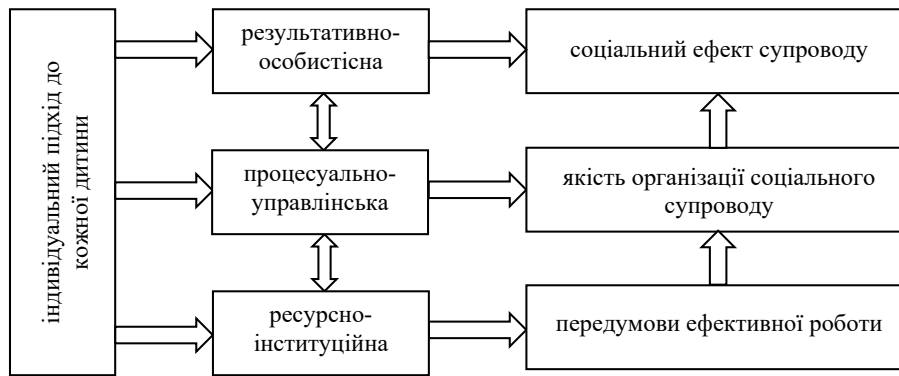

Рис. 3. Структурна модель ефективності соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Перший рівень моделі – ресурсно-інституційний – охоплює сукупність умов, у яких реалізується соціальний супровід. До нього належать кадрове забезпечення соціальних служб, рівень професійної підготовки фахівців, наявність методичного забезпечення, фінансові ресурси, а також організаційна спроможність територіальних громад. У сучасних реаліях децентралізації саме матеріально-технічна база та стабільність фінансування на місцевому рівні стають визначальними чинниками безперебійної діяльності інституцій. Крім того, особливого значення набуває безперервний професійний розвиток соціальних працівників, їхня готовність до роботи з новими формами девіацій та психологічних травм у дітей. Якісне нормативно-методичне підґрунтя, у свою чергу, мінімізує суб'єктивізм у прийнятті рішень та стандартизує алгоритми допомоги. Важливо також враховувати рівень міжвідомчої комунікації та партнерства органів місцевого самоврядування з неурядовими організаціями, що суттєво розширює спектр доступних послуг. Без належного наповнення цих базових складових будь-які спроби модернізації системи захисту дитинства залишатимуться суто декларативними. Саме цей рівень визначає базові можливості системи щодо надання якісних соціальних послуг і створює передумови для ефективної роботи з дитиною.

Другий рівень – процесуально-управлінський – відображає якість організації соціального супроводу. Він містить своєчасність виявлення дитини, що потребує підтримки, якість первинної оцінки її потреб, розроблення та реалізацію індивідуального плану соціального супроводу, а також рівень міжвідомчої координації. Упорядкованість цих процедур дозволяє перетворити стихійне реагування на кризові ситуації у системний, чітко регламентований алгоритм дій фахівців. При цьому ключовим елементом є гнучкість планування, яка дає змогу оперативно коригувати напрями допомоги залежно від динаміки розвитку життєвих обставин вихованця. Важливу роль відіграє також впровадження сучасних цифрових інструментів кейс-менеджменту для швидкого обміну інформацією між суб'єктами супроводу. Окрім цього, на даному етапі критично оцінюється раціональність використання наявного часу та усунення бюрократичних бар'єрів, які уповільню-

ють надання екстреної підтримки. Ефективне адміністрування та постійний внутрішній моніторинг процесів забезпечують перехід від формального виконання обов'язків до реального управління якістю. Особливе значення на цьому рівні має ефективність взаємодії між соціальними працівниками, психологами, педагогами та представниками органів опіки і піклування, що забезпечує комплексний характер допомоги.

Третій рівень – результативно-особистісний – є ключовим з точки зору оцінювання ефективності соціального супроводу. Він відображає реальні зміни у життєвій ситуації дитини, її соціальну адаптацію, психологічне благополуччя, освітню успішність, рівень сформованості життєвих компетентностей, а також здатність до самостійного функціонування у суспільстві. Досягнення позитивної динаміки за цими показниками свідчить про успішну інтеграцію дитини у соціокультурний простір та подолання наслідків минулих травм. Особлива увага тут приділяється розвитку емоційного інтелекту та навичок саморегуляції, які мінімізують ризики майбутньої маргіналізації. Водночас критерієм успіху слугує формування стійких соціальних зв'язків та наявність у випускника підтримуючого мікрооточення поза межами закладу чи прийомної родини. Показники цього рівня дозволяють оцінити довготривалу життєздатність особистості та її готовність до розв'язання реальних побутових, економічних і правових завдань у дорослому житті. Тож саме особистісні зрушення та ступінь самостійності дитини слугують головним індикатором виходу із кризи. Саме на цьому рівні проявляється кінцевий соціальний ефект супроводу.

Дискусія. Важливою особливістю запропонованої моделі є її динамічний характер, який передбачає можливість безперервного моніторингу змін на кожному з рівнів. Це дозволяє не лише фіксувати результати, але й коригувати процес соціального супроводу в режимі реального часу, підвищуючи його адаптивність до індивідуальних потреб дитини. Завдяки такому підходу система соціального захисту трансформується з реактивної структури, що лише констатує факти, у проактивний інструмент превентивного впливу. Постійне відстеження параметрів дає змогу вчасно ідентифікувати приховані ризики й деструктивні

тенденції у поведінці чи психологічному стані вихованця ще до моменту настання кризи. Це, у свою чергу, мінімізує імовірність професійних помилок фахівців та забезпечує раціональне перерозподілення наявних інституційних ресурсів. Окрім того, циклічність моніторингових процедур дозволяє оцінити безпосередній зв'язок між управлінськими діями на другому рівні та особистісними зрушеннями дитини на третьому. У підсумку, така пластичність моделі гарантує тривалу життєздатність розроблених програм підтримки та їхню відповідність актуальним викликам сьогодення.

Запропонована модель також має управлінське значення, оскільки може бути використана як інструмент оцінювання ефективності діяльності соціальних служб і територіальних громад. Вона дозволяє виявляти слабкі місця системи соціального супроводу, визначати пріоритети її реформування та підвищувати якість прийняття рішень у сфері захисту дітей. Практичне застосування цієї моделі на місцевому рівні дає керівникам органів самоврядування чіткі орієнтири для проведення внутрішнього аудиту та оптимізації структури видатків. На основі отриманих аналітичних даних з'являється можливість розробляти цільові локальні програми, які максимально враховують специфіку конкретного регіону. Крім того, верифіковані результати такого моніторингу стають вагомим підґрунтям для залучення додаткових інвестицій від міжнародних донорів та неурядових організацій. Системне впровадження інструменту також сприяє посиленню персональної відповідальності фахівців і підвищенню рівня прозорості всієї системи соціального захисту. Зрештою, це дозволяє перейти від інтуїтивного менеджменту до науково обґрунтованого управління, де кожен управлінський крок підтверджений конкретними показниками дитячого благополуччя.

Таким чином, узагальнена модель ефективності соціального супроводу дозволяє комплексно оцінювати його функціонування на різних рівнях – від ресурсного забезпечення до реальних змін у житті дитини, що забезпечує цілісний підхід до аналізу та вдосконалення системи соціальної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Висновки. У результаті проведеного дослідження обґрунтовано теоретико-методологічні підходи до оцінювання ефективності соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні, що дозволило сформулювати цілісне уявлення про дане явище як багатовимірну систему соціальної підтримки.

Встановлено, що соціальний супровід є не лише сукупністю окремих соціальних послуг, а складною міжвідомчою системою, спрямованою на забезпечення соціальної адаптації, психологічного благополуччя та інтеграції дитини у суспільство. Його ефективність визначається узгодженістю дій різних суб'єктів соціальної роботи, рівнем ресурсного забезпечення та якістю індивідуалізованого підходу до кожної дитини.

Доведено, що сучасні підходи до оцінювання ефективності соціального супроводу є багатовимірними і включають ресурсний, процесуальний та результативний компоненти. Найбільш адекватним сучасним умовам є інтегрований підхід, який дозволяє комплексно оцінювати як умови надання соціальних послуг, так і реальні зміни у життєвій ситуації дитини.

Узагальнено систему критеріїв ефективності соціального супроводу, до яких віднесено соціальний, психологічний, освітній, поведінковий, інституційно-організаційний та довгостроковий життєвий критерії. Застосування зазначеної системи дозволяє здійснювати більш об'єктивне та комплексне оцінювання результатів соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.

Запропоновано узагальнену модель ефективності соціального супроводу, яка включає ресурсно-інституційний, процесуально-управлінський та результативно-особистісний рівні. Така модель забезпечує можливість системного аналізу соціального супроводу, його моніторингу та підвищення якості управлінських рішень у сфері соціального захисту дітей.

Таким чином, ефективність соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визначається як інтегральний результат взаємодії ресурсних можливостей системи, якості організації процесу та реальних змін у житті дитини. Подальший розвиток цієї сфери потребує впровадження комплексних моделей оцінювання, посилення міжвідомчої взаємодії та орієнтації на довгострокові результати соціальної підтримки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батарейна І., Чижикова Г. Надання соціальних послуг сім'ям, які опинились в складних життєвих обставинах. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2024. № 2 (33). С. 23–29. DOI: <https://doi.org/10.33842/22195203-2024-2-33-23-29>.
2. Батіщева О. С. Державне управління розвитком національної культури в умовах глобалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01 «Теорія і історія державного управління» / О. С. Батіщева. Острог : Національний університет «Острозька академія», 2007. 20 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0407U003400>.
3. Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді. Київ : Центр учбової літератури, 2005. 176 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5126>.
4. Брич В. Я., Миколук С. М., Соціальний захист сиріт в Україні: монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 200 с. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/37769>.
5. Дуля А., Лехолетова М., Немцова А. Соціальний супровід вразливих сімей з дітьми у складних життєвих обставинах. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2025. №2 (15). С. 79–90. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(15\).2025.343449](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(15).2025.343449).
6. Зверєва І. Д. Соціальна робота в Україні : навч. посібник. Київ : *Науковий світ*, 2003. 233 с.

7. Капська А. Й. Соціальна педагогіка. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 488 с.

8. Карпенко О. Г. Вступ до спеціальності «Соціальна робота» : навч.-метод. посіб. Київ : Слово, 2011. 248 с.

9. Карпенко О. Г., Спіріна Т. П., Лехолетова М. М. Міждисциплінарна взаємодія у наданні соціальних послуг вразливим групам населення. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2025. № 1. С. 42–50. DOI: <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2025-1-42-50>.

10. Комарова Н. М., Пеша І. В. Посібник для соціальних працівників щодо підготовки та соціального супроводу прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу. Кн. 1. Київ : Держсоцслужба, 2006. 118 с.

11. Лехолетова М., Спіріна Т., Дуля А. Етапи та методи прийняття ефективних рішень у професійній діяльності соціальних працівників. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. №2. С. 123–133. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.2.17>.

12. Міщик Л. І., Демченко О. П. Вступ до спеціальності «Соціальна педагогіка» : навч. посіб. / за заг. ред. Л. І. Міщик. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2013. 328 с.

13. Польовик О. В. Соціальний супровід прийомних сімей як напрям діяльності центрів соціальних служб: від теорії до реалій. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2025. Випуск 3 (152). С. 154–162. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2025-3-21>.

14. Кабінет Міністрів України. (2026). *Деякі питання організації надання соціальних послуг* (постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2026 № 64). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64-2026-%D0%BF#Text>.

15. Міністерство соціальної політики України. (2016). *Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах* (наказ Міністерства соціальної політики України від 31.03.2016 № 318 станом на 1.07.2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16#Text>.

16. Семигіна Т. В. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.

17. Харченко С. Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2006. 320 с.

REFERENCES

1. Batareina, I., & Chyzhykova, H. (2024). Nadannia sotsialnykh posluh simiam, yaki opynylys v skladnykh zhyttievkykh obstavynakh [Provision of social services to families who find themselves in difficult life circumstances]. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Scientific Bulletin of the Melitopol State Pedagogical University*, 2 (33), 23–29. DOI: <https://doi.org/10.33842/22195203-2024-2-33-23-29> [in Ukrainian].

2. Batishcheva, O. S. (2007). *Derzhavne upravlinnia rozvytkom natsionalnoi kultury v umovakh hlobalizatsii* [State management of the development of national culture in the context of globalization]. Extended abstract of Candidate's thesis. Ostroh: Natsionalnyi universytet «Ostrozka akademii». Retrieved from: <https://uacademic.info/ua/document/0407U003400> [in Ukrainian].

3. Bezpalko, O. V. (2005). *Sotsialna robota v hromadi: teoriia i praktyka* [Social work in the community: theory and

practice]. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury». Retrieved from: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5126> [in Ukrainian].

4. Brych, V. Ya., & Mykoliuk, S. M. (2019). Sotsialnyi zakhyst syrit v Ukraini: monohrafiia [Social protection of orphans in Ukraine: monograph]. Ternopil : TNEU». Retrieved from: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/37769> [in Ukrainian].

5. Dulia, A., Lekholetova, M., & Nemtsova, A. (2025). Sotsialnyi suprovod vrazlyvykh simei z ditmy u skladnykh zhyttievkykh obstavynakh [Social support of vulnerable families with children in difficult life circumstances]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita – Social work and social education*, 2 (15), 79–90. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(15\).2025.343449](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(15).2025.343449) [in Ukrainian].

6. Zvierieva, I. D. (2011). *Sotsialna robota v Ukraini* [Social work in Ukraine]. Kyiv: Naukovyi svit» [in Ukrainian].

7. Kapska, A. Y. (2011). *Sotsialna pedahohika* [Social pedagogy]. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury» [in Ukrainian].

8. Karpenko, O. H. (2011). *Vstup do spetsialnosti «Sotsialna robota»* [Introduction to the specialty «Social Work»]. Kyiv : Slovo» [in Ukrainian].

9. Karpenko, O. H., Spirina, T. P., & Lekholetova, M. M. (2025). Mizhdystsyplinarna vzaiemodiia u nadanni sotsialnykh posluh vrazlyvym hrupam naselennia [Interdisciplinary interaction in the provision of social services to vulnerable population groups]. *Sotsialna pedahohika: teoriia ta praktyka – Social pedagogy: theory and practice*, 1, 42–50. DOI: <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2025-1-42-50> [in Ukrainian].

10. Komarova, N. M., & Piesha I. V. (2006). *Posibnyk dlia sotsialnykh pratsivnykiv shchodo pidhotovky ta sotsialnoho suprovodu pryiomnykh simei ta dytiachykh budynkiv simeinoho typu. Kn. 1* [Manual for social workers on training and social support of foster families and family-type orphanages. Book 1]. Kyiv : Derzhsoctsluzhba» [in Ukrainian].

11. Lekholetova, M., Spirina, T., Dulia, A. (2025). Etapy ta metody pryiniattia efektyvnykh rishen u profesiinii diialnosti sotsialnykh pratsivnykiv [Stages and methods of making effective decisions in the professional activities of social workers]. *Vvichlyvist. Humanitas – Politeness. Humanitas*, 2, 123–133. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.2.17> [in Ukrainian].

12. Mishchik, L. I., & Demchenko O. P. (2013). *Vstup do spetsialnosti «Sotsialna pedahohika»* [Introduction to the specialty «Social Pedagogy»]. Kyiv : Slovo» [in Ukrainian].

13. Polovyk, O. V. (2025). Sotsialnyi suprovod pryiomnykh simei yak napriam diialnosti tsentriv sotsialnykh sluzhb: vid teorii do realii [Social support of foster families as a direction of activity of social service centers: from theory to reality]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho – Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky*, 3 (152), 154–162. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2025-3-21> [in Ukrainian].

14. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2026). *Some issues of organizing the provision of social services* (resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 14.01.2026 No. 64). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64-2026-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

15. Ministry of Social Policy of Ukraine. (2016). *On approval of the State Standard of Social Support for Families (Persons) in Difficult Life Circumstances* (order of the Ministry of Social Policy of Ukraine dated 31.03.2016

No. 318 as of 1.07.2022). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16#Text> [in Ukrainian].

16. Semyhina, T. V. (2020). *Suchasna sotsialna robota [Modern Social Work]*. Kyiv : Akademiia pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu» [in Ukrainian].

17. Kharchenko, S. Ya. (2006). *Sotsializatsiia ditei ta molodi v protsesi sotsialno-pedahohichnoi diialnosti: teoriia i praktyka [Socialization of children and youth in the process of socio-pedagogical activity: theory and practice]*. Luhansk : Alma-mater» [in Ukrainian].

Svitlana Mykoliuk,

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Psychology and Social Work,
Western Ukrainian National University,
11, Lvivska Str., Ternopil, Ukraine,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8447-6409>*

EFFECTIVENESS OF SOCIAL SUPPORT FOR ORPHANS AND CHILDREN DEPRIVED OF PARENTAL CARE IN UKRAINE

The article provides a comprehensive theoretical and methodological substantiation of approaches to evaluating the effectiveness of social support for orphans and children deprived of parental care in Ukraine. The relevance of the study is determined by the need to improve the quality of social services in the field of child protection, enhance the social support system, and develop objective criteria for assessing its effectiveness in the context of social protection reform and decentralization processes.

Social support is considered as a complex, multi-level system of assistance aimed at ensuring social adaptation, psychological well-being, and integration of a child into society. It is emphasized that its effectiveness cannot be assessed solely through quantitative indicators but requires a comprehensive approach that includes resource, process, and outcome dimensions of social work.

The study substantiates key approaches to evaluating the effectiveness of social support, including the resource-institutional, process-management, and outcome-oriented approaches. It is highlighted that the most appropriate approach in contemporary conditions is an integrated one, combining the assessment of service provision conditions, quality of implementation, and actual changes in the child's life situation.

The article systematizes the criteria for evaluating the effectiveness of social support, including social, psychological, educational, behavioral, institutional-organizational, and long-term life criteria. Their application enables a comprehensive assessment of social work outcomes and identification of areas for improvement.

An integrated model of social support effectiveness is proposed, consisting of resource-institutional, process-management, and result-personal levels. This model allows social support to be viewed as a dynamic system aimed at achieving sustainable positive changes in a child's life.

It is concluded that improving the effectiveness of social support for orphans in Ukraine requires the implementation of integrated assessment models, strengthening interagency cooperation, developing professional competencies of specialists, and focusing on long-term outcomes of social assistance.

Key words: social support, orphans, effectiveness, social work, social services, evaluation criteria, interagency cooperation.

Дата першого надходження статті до видання: 27.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.09.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.10.2026